

(R)evolucija civilnog društva u BiH

Gomila demonstranata je sredinom augusta blokirala saobraćaj na najprometnijoj sarajevskoj saobraćajnici u naselju Čengić Vila zaustavivši putnike u tramvajima i automobilima. Demonstranti su iskazivali zgražanje zbog ubistva dvadesettrogodišnjeg vlasnika kafića. 'Amar je zauvijek u našem srcu' pisalo je na protestnim plakatima. Ali uzrok nezadovoljstva je bio dublji.

Fatalni pucanj u glavu Amara Mistrića usmjerio je pažnju javnosti na niz problema: od rastućeg kriminala, nedovoljno efikasnog pravosuđa i premalo mjesta u zatvorima pa do neefikasnosti nadležnih pri rješavanju maloljetničke delinkvencije.

Blokada saobraćaja tokom vikenda je naznaka zanimljive nove dinamike između građana, organizacija civilnog društva i medija sa jedne, te vladinih organizacija sa druge strane.

Pozivi na akciju – bilo angažovanjem dodatnih policijskih snaga, smjenom premijera Kantona Sarajevo ili formiranjem paravojnih grupa za samozaštitu građana – dovoljno su glasni da pokrenu inače indiferentne zvaničnike da, ako ništa drugo, najave reforme i brža hapšenja osumnjičenih za ubistvo.

Februara 2008. godine su kantonalni zvaničnici ignorisali proteste građana povodom smrti šesnaestogodišnjeg Denisa Mrnjavca ubijenog nožem u tramvaju, u sred dana i pred brojnim očevidcima. Osam mjeseci kasnije, stranke prozvanih političara su izgubile na lokalnim izborima.

Moć građana raste a organizacije civilnog društva, kao i pametni političari, počinju obraćati pažnju na ovaj trend.

Slušajte narod

Ideja građanskog aktivizma nije nova u Bosni i Hercegovini (BiH) iako mnogi zapadnjaci vole vjerovati da su oni posijali sjeme aktivizma u zemlju koja je decenijima bila pod komunističkim režimom a zatim, u svakom pogledu, razorena ratom.

U komunističkoj Jugoslaviji su postojale radničke organizacije, radnički savjeti i mjesne zajednice a sve ove organizacije su slale jasnu poruku: obični ljudi imaju pravo izražavati svoje mišljenje i zaslužuju odgovor nadležnih.

Politolog Ismet Sejfića, koji je doktorirao 2008. godine izučavajući civilno društvo, kaže da početke modernog i nezavisnog građanskog aktivizma u BiH nalazimo 1989. godine kada se počinju razvijati interesne grupe u socijalističkom samoupravnom sistemu.

Ratovi na Balkanu devedesetih godina donijeli su poplavu prvenstveno vjerskih humanitarnih organizacija dok se nakon rata pojavljuju organizacije posvećene zaštiti ljudskih prava i promovisanju demokratije.

Tako je i Centar za promociju civilnog društva (CPCD) osnovan u Sarajevu 1996. godine. Osnivači su akademici i ugledni građani koji su željeli potaknuti razvoj otvorenog demokratskog društva dobro informisanih, angažovanih građana.

Mnogi građani bi se aktivirali u civilnom sektoru ali ne znaju kako i to im treba objasniti, smatra Ševko Bajić. (Foto CIN)

‘U BiH prema procjenama djeluje između osam i 10 hiljada nevladinih organizacija. U Hrvatskoj ih ima oko 20.000’, kaže Ševko Bajić menadžer za odnose sa javnošću CPCD-a .

Građani su sumnjičavi prema organizacijama civilnog društva kaže Bajić.

‘Ma to stranci njih guraju a oni nešto teoretišu. Normalno je

u razvijenim zemljama da ljudi osnuju udruženje čak i ako ima tek pet ribara čiji je zajednički interes za očuvanje jedne vrste ribe.'

Iako je termin nevladina organizacija (NVO) široko rasprostranjen, Bajić građanske organizacije radije naziva širim terminom – organizacije civilnog društva. Ovaj termin uz NVO-e obuhvata i druge formalne i neformalne građanske grupe kao što su studenti, sindikati ali i mediji.

Iako izgleda da su građani oprezni kada su u pitanju organizacije civilnog društva, bh. vlasti troše pozamašne sume novca na njih, pokazala je Analiza institucionalne saradnje između vladinog i nevladinog sektora u BiH koju je uradio Goran Žeravčić. Tokom 2007. godine su državne vlasti na svim nivoima izdvojile više od 110 miliona KM za finansiranje organizacija civilnog društva u BiH.

Problem je, kaže Bajić, što je ovaj novac dijeljen bez kriterija i reda uglavnom boračkim organizacijama, profesionalnim sportskim klubovima i vjerskim zajednicama sa kojima su donatori bliski.

Nikada nisu postojali planovi da se rad organizacija civilnog društva integriše sa radom državnih institucija, niti da se pomogne razvoj onih koje vlasti ne favorizuju.

'Imamo primjer fudbalskog kluba koji je dobio 100.000 KM a ne igra ni u jednoj ligi. Neka dobije fudbalski klub novac nemam ništa protiv, ali ako zaista ima program za mlade pa da ih recimo zaštititi od ulice i droge pomoću sporta', kaže Bajić i dodaje da je pristup stranim fondovima potpuno drugačiji.

Objašnjava da od njih nije moguće dobiti ni marku bez jasnih ciljeva, detaljnog plana djelovanja, nadzora i ocjene ispunjenja ciljeva, te detaljne godišnje revizije. Ovo vidi kao model za finansiranje rada organizacija civilnog društva koji bi trebali koristiti i domaći fondovi.

Kako pokrenuti građane?

Trenutno je najveći prioritet CPCD-a objasniti građanima kako se mogu direktno angažovati i pomoći razvoj svoje zemlje.

‘E kad građani kažu da nevladin sektor ne radi ništa onda mi pokušavamo da ih obrazujemo i pitamo ‘OK. A šta ste vi uradili? Jeste li išli na opštinsko vijeće kada je usvajan budžet? Šta ste vi studenti uradili da popravite stanje? ‘ Jer neće vam nijedna NVO riješiti probleme ako se sami ne angažujete’, kaže Bajić.

Dodaje da previše građana još uvijek razmišlja usko i glasa za svoje nacije jer se političkim kampanjama njima vješto manipuliše koristeći strah.

‘Jedna od stranaka je imala predizborni slogan koji je glasio ‘opredjeljenje ili istrebljenje’ pa zamislite kako je to moćna poruka.’

Često kada imaju neki problem, od infrastrukturnih problema svojih ulica do kriminala, ovi glasači, umjesto da sami djeluju, obraćaju se nekoj nevladinoj organizaciji koja recimo ima ekološki program. Stoga je važno objasniti im kako da se sami aktiviraju.

Na internet strani CPCD-a su kontakt informacije više od 1.100 organizacija civilnog društva koje djeluju u nekoliko mreža kao što su GROZD (Građansko organizovanje za demokratiju) i Mreža plus.

Akcija građana

Upravo je jedinstvo i koordinacija rada organizacija civilnog društva ali i institucija vlasti ključ uspjeha u generisanju pozitivnih društvenih promjena, kaže Darijan Bilić (31).

Darijan Bilić iz Asocijacije građana predviđa građanske nemire u septembru ove godine. (Foto CIN)

Bilić nije želio raditi u banci nakon što je diplomirao na ekonomskom fakultetu pa se zaposlio u njemačkoj humanitarnoj organizaciji HELP a aktivista je udruženja Akcija građana (AG) od samog osnivanja u proljeće 2008. godine.

AG je nastala kao izraz revolta građana zbog pasivnosti vlasti Kantona Sarajevo da riješi problem maloljetničke delikvencije nakon što su u nizu nepovezanih događaja maloljetnici opljačkali i ubili taksistu, iz obijesti zapalili stariju ženu na Alipašinom polju da bi sve kulminiralo u februaru 2008. godine ubistvom tinejdžera Denisa Mrnjavca u tramvaju naočigled brojnih pasivnih građana.

Stotine demonstranata okupljenih u nekoliko formalnih i neformalnih udruženja su sedmicama protestovali tražeći dijalog sa nadležnim i hitnu akciju vlasti.

‘Ljudi očekuju da će nam visoki predstavnik nešto riješiti. Neće se niko izboriti za nas dok se sami ne izborimo’, kaže Bilić.

Nezadovoljni reakcijom nadležnih građani su tada kamenovali zgradu Vlade Kantona tražeći ostavke premijera Samira Silajdžića i gradonačelnice Semihe Borovac. Zvaničnici su ignorisali proteste a njihove su stranke izgubile na lokalnim izborima.

Međutim, situacija se nije popravila ni dolaskom novog premijera.

‘Problem maloljetničke delikvencije nije ni izbliza riješen iako smo mi predložili konkretna rješenja u okviru postojećih mogućnosti. Jednostavno ili ne žele ili ne znaju kako. Dok se svi ne udružimo neće biti ni promjene’, kaže Bilić.

‘Vidite šta rade sindikati – ništa. Studenti- ništa. Studentima je ovo prolazna stanica. Čekaju da uzmu diplomu i da bježe odavde. Malo je onih koji ovu zemlju osjećaju svojom i žele je popravljati’, kaže Bilić.

Dodaje da previđa masovne socijalne proteste krajem ljeta a da se političke predizborne taktike neće mijenjati jer su se pokazale kao uspješne.

‘Opet će pred izbore ciljano zapaliti par vjerskih objekata, pretući par nedužnih povratnika i sponzorirati koridu u Čevljanovićima i nekoliko roštiljada a mnogi glasači će opet prodati budućnost svoje djece za gajbu pive i kilogram janjetine.’

DOSTA

Za razliku od AG-a koji se fokusirao na lokalni nivo vlasti, Građanski pokret DOSTA pokušava uvrstiti građansku akciju u Ustav BiH i obezbijediti joj snažan pravni okvir.

Darko Brkan kaže da i velike stranke počinju sve više prihvaćati pokret DOSTA kao partnera. (Foto CIN)

Darko Brkan (30), aktivista DOSTA kaže da je cilj nove kampanje prikupiti 30.000 potpisa podrške njihovoj ideji da se u državni Ustav ugrade mehanizmi za direktno djelovanje građana kao što su referendum, inicijativa, opoziv i veto.

DOSTA je nastao nakon okupljanja istomišljenika na internet forumima tokom 2005. godine a trenutno broji oko 500 aktivista u 30 gradova širom BiH. Prve akcije su bile usmjerene protiv neopravdanog poskupljenja struje a zatim su učestvovali u demonstracijama protiv kriminala u Sarajevskom kantonu.

Brkan kaže da su mediji ali i stranke počele mnogo ozbiljnije shvatati DOSTA nakon njihovog učešća u uspješnoj kampanji za smjenu premijera Federacije BiH Nedžada Brankovića. Protiv premijera, kojeg je sa vlasti uklonila njegova partija, je podignuta optužnica i on trenutno pred sudom objašnjava način na koji je došao do stana za samo 920 KM.

DOSTA je započeo kampanju protiv Brankovića nedugo nakon što su mediji objavili priču o tome kako je premijer nabavio stan.

Interakcija između medija i interesnih organizacija je karakteristika demokratskih društava kaže Brkan.

Prvi put s DOSTA razgovaraju i sindikati pa čak i veće stranke, kaže on. 'Sad moraju računati i na nas. Možda je naša uloga sad da budemo pas čuvar civilnog društva.'

Dodaje da je civilno društvo sazrelo i ojačalo ali još uvijek ne dovoljno te da sad DOSTA pokušava otvoriti dijalog između različitih grupa i ujediniti njihove interese, na primjer penzionera i boračke populacije. On kaže da je potrebna pravednija raspodjela moći jer sad i male političke partije imaju veću moć od građana.

Euri na kocki

Razvoj organizovanih i zrelih organizacija civilnog društva bi donio novac BiH.

U svojoj analizi Žeravčić upozorava da se BiH kreće u istom pravcu kao i Bugarska i Rumunija koje su propustile iskoristiti više od polovine predpristupnih fondova Europske Unije (EU) koji su im bili dostupni.

Ove dvije zemlje su imale na raspolaganju 4,5 milijardi eura pomoći u periodu između 2004. i 2006. godine. Međutim, nisu se uspjele kvalifikovati za pomoć jer je samo mali broj nevladinih struktura i državnih institucija ovih zemalja uspio dokazati da mogu preuzeti finansije i upravljanje projektima i odgovornost trošenja donacija u skladu sa standardima EU-a.

EU pomaže BiH putem fonda IPA- Instrument predpristupne pomoći. Oko 550 miliona eura iz tog fonda treba biti iskorišteno od 2007. do 2013. godine.

Administracija BiH nije pokazala sposobnost da iskoristi ovaj novac u skladu sa evropskim standardima pa dio tog posla obavlja Delegacija europske komisije, piše u odgovoru Denisa Hadžovića, generalnog sekretara Centra za sigurnosne studije.

BiH kasni sa korištenjem skoro 137 miliona eura predviđenih za 2007 i 2008. godinu. Taj novac će naknadno biti iskorišten ali u skladu sa programom i prioritetima koje je odredila DEK a ne domaće vlasti. kaže Hadžović i dodaje da je manji dio ovog kolača predviđen za organizacije civilnog društva.

Za njih je tokom prve tri godine IPA programa predviđeno oko 13 miliona eura ali one, za razliku od vladinih institucija, nemaju pomoć DEK-a i moraju vlastitim snagama dostići evropske standarde za prijavljivanje projekata, njihovo provođenje i izvještavanje o trošenju dobijenih sredstava.

Žeravčićeva analiza upozorava da ovakva situacija zahtjeva koordinaciju rada svih nivoa vlasti, razvojnih agencija, organizacija za interdisciplinarna istraživanja, univerziteta, konsultantskih agencija, profesionalnih udruženja i organizacija građana.

Jačanje civilnog društva i stvaranje društveno-političkog dijaloga između države i civilnog društva, piše Žeravčić, trebali bi biti glavni prioriteti BiH.